

Ambrus István

Egység-halmazati gyakorlat a katonai bűnügyekben

1. Bevezetés

A katonákra vonatkozó (általános) büntetőjogi normákat a jogalkotó a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XII. Fejezetében szabályozza, a (szoros értelemben vett)¹ katonai bűncselekmények pedig a törvény XLV. Fejezetében kaptak helyet. Mindkét vonatkozó fejezet felületesebb áttekintése révén is látható, hogy a korábbiakhoz² képest karakterisztikusan új rendelkezések nem jelentek meg a törvényben.

¹ Alaposnak tekinthető Hautzinger Zoltán azon megállapítása, amely szerint a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények „a szűkebb értelemben vett katonai büntetőjog területéhez nem kapcsolhatók”. Ennek indoka, hogy a honvédelmi kötelezettség elleni deliktumokat tettesként a Btk. 127. § (1) bekezdésében nem szereplő személy – tehát büntetőjogi értelemben nem katona – követheti el. Lásd Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog mint a rendészeti kontroll sajátos eszköze*. In *Magyar Rendészet*, 2013/2. 38. Álláspontom szerint ugyancsak nem sorolhatók a szorosabb értelemben vett katonai bűncselekmények közé a Btk. XIV. Fejezetében foglalt háborús deliktumok, habár ezek körében is akad olyan, amelyet természetesen és tipikusan katona (közelebbről: elöljáró) követhet el tettesként (vö. például Btk. 150. §). Szintén nem szoros értelmű katonai bűncselekmények azok, amelyeket – figyelemmel arra, hogy egyes büntetőjogi értelemben katonának minősülő személyek a Btk. 459. § (1) bekezdés 11., illetve 12. pontjai alapján egyben hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyek is – tettesként hivatalos személy (például rendőr) vagy közfeladatot ellátó személy (például a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája) valósíthat meg. Vö. például Btk. 305-306. §. Az ilyen jellegű deliktumok tényállásai egyébként sokszor átfedéseket mutatnak a (valódi) katonai bűncselekményekkel, így sokszor halmazati problémákat is felvetnek, melyek közül néhányra lentebb visszatérek.

² Lásd a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) VIII. és XX. Fejezeteit.

A vonatkozó szabályozás legjelentékenyebb aktuális kérdése maga a *katona* fogalma volt. E definíciónak a törvény előkészületei során lezajlott változási folyamatát nem csupán *metamorfózisnak*, de akár *kálváriának* is bátran nevezhetjük.³ Emellett a Btk. katonákra vonatkozó Különös Része néhány tényállásbeli módosítás, valamint kiegészítés mellett annyiban mutat eltérést a régi Btk.-éhoz képest, hogy – miként az egész Különös Részben – a Fejezeteken belüli „cím” megjelöléseket elhagyta. Szemben azonban a törvény más fejezeteivel – ahol a törvényhozó a korábbi címek elnevezését tette a Btk. fejezeteinek megnevezésévé,⁴ itt a fejezet egységesen „katonai bűncselekmények”-ről szól, a közelebbi jogi tárgyakat (szolgálat, függelék, harcképesség, stb.) az új jogszabály külön nem jelöli meg.⁵ Emellett lényegében változatlanok maradtak a katonákra vonatkozó bűncselekménytani rendelkezések.

Annak igazolására, hogy jelen tanulmányban mégis néhány, eme témakörbe eső büntetőjogi kérdéssel kívánok foglalkozni, három jogcím is felhozható. Elsőként igazoltnak tekinthető az a szakirodalmi állásfoglalás, amely szerint, bár a XX. század derekáig a katonai büntetőjog kérdéseivel nem csupán a szűkebb (katonai jogot kutató) szakma, hanem a büntetőjogászok általános jelleggel is, magától értődően foglalkoztak, addig jelenleg erre lényegében és

³ A témához lásd elsősorban Hautzinger Zoltán: *A katona büntetőjogi fogalmának metamorfózisa*. In Mészáros Ádám (szerk.): *Fiatalkorú büntetőjogászok az új Büntető Törvénykönyvről*. Budapest: Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, 2014, 34-38., továbbá Szilvássy György Péter: *Kérdőjelek a katona büntetőjogi fogalma körül*. In *Magyar Rendészet*, 2013/2. 103-107.

⁴ Így például a régi Btk. XII. Fejezetében szabályozott személy elleni bűncselekmények a Btk. XV., XVI. és XVII. Fejezeteiben nyertek elhelyezést, a korábbi címek elnevezéseit átvéve.

⁵ Ez a megoldás, bár első ránézésre az egyes bűncselekmények különös jogi tárgyainak meghatározását nehezíthetné, megítélésem szerint az elméletben és a gyakorlatban nemigen okoz majd problémát.

leginkább csak katonai berkekben kerül sor.⁶ Ideje lehet tehát feleleveníteni e korábbi hagyományt.

Másodikként – *Finkey Ferencet* idézve – elmondható, hogy „*a háború alatt a büntetőjog is, mint jogi és társadalmi életünk annyi más oldala, lényegesen más képet, a rendestől, vagyis a békés időkétől eltérő, szigorúbb, keményebb vonásokat mutat. Most már igazán a kard lesz a jelképe és pedig nem a pusztán megfélemlítésül kicsiszolt, de a valóban élesre fent kard. Képteles beszéd nélkül elmondhatjuk, hogy a háború alatt a büntetőjog is bevonul a hadi szolgálatra, átveszi a katonai büntetőjog fegyvereit...*”⁷ A büntetőjog háborús időkre vonatkozó eszköztárának tehát béke idején is mindenkor készen kell állnia a nem várt alkalmazás esetére, így az egyes e körben (is) jelentkező tételek felidézését és újragondolását a jelenben sem lehet fölöslegesnek tekinteni.⁸

Végül – a szűkebb témaválasztást is megokolva – rögzíthető, hogy az egység-többség tanának kérdésköre egyáltalán nem tartozik az anyagi büntetőjog „slágertémái” közé, ez pedig még hatványozottabban vonatkoztatható a katonai büntetőjog halmazati problémáira.⁹

⁶ Farkas Ádám: *A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe, létjogosultsága az állam és társadalom rendszereiben*. In *Hadtudomány*, 2012/Elektronikus szám. 2. Jól mutatja e helyzetet, hogy egyes büntető anyagi jogi tankönyvek szerzői deklaráltnak eltekintenek attól, hogy munkájukban a Btk. katonákra vonatkozó részeit is feldolgozzák, míg más, a gyakorlatban adott esetben ritkábban előforduló tényállásokkal részletesen foglalkoznak. Lásd például Karsai Krisztina – Szomora Zsolt – Vida Mihály: *Anyagi büntetőjog. Különös rész II*. Szeged: Iurisperitus Bt., 2013, 12.

⁷ Finkey Ferencz: *Háborús büntetőjogunk és bűnügypolitikánk a háború után*. Budapest: Franklin-társulat, 1916, 4.

⁸ Így Angyal Pál: *Háború és büntetőjog*. In Angyal Pál (szerk.): *Bűnügyi Szemle III. kötet*. Pécs: Wessely és Horváth, 1915, 18-19.

⁹ A téma elhanyagoltságára nézve beszédes adat lehet, hogy az egység-többség kérdéseivel egyébként előszeretettel foglalkozó, kifejezetten „dogmatikai vénájú” Schultheisz Emil büntetőjogász professzor, aki egyetemi katedrájának elfoglalását megelőzően hadbíróként is működött, a

Tanulmányomban mindezekre figyelemmel az egység-halmazat néhány, a katonai büntetőjogban felmerülő kérdését mutatom be. A címbeli „gyakorlat” kitétel arra utal, hogy a munka nem tisztán büntetőjog-dogmatikai elemzést kíván nyújtani, hanem a katonai büntető ítélkezés eseti döntéseit alapul véve, azokra támaszkodva, olykor azokat – jobbító szándékkal – bírálva mutatja be a témakört. A dolgozat három fejezetből áll: egy katonai bűncselekmény rendbeliségével kapcsolatos problémát követően a törvényi egység, valamint a látszólagos halmazat kategóriáinak a témára vetített vizsgálatát végzi el.

2. Az előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak és a hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségének ellentmondásai

1.1. Jelen sorok szerzője több munkájában is vitatta¹⁰ a bírói gyakorlatnak a *hivatalos személy elleni erőszak* bűncselekményének

katonai büntetőjogról írt egyik kommentárjában mindössze alig egy oldalon foglalkozott a témával, és pedig annak ellenére is, hogy ekkoriban a katonákra az általánostól eltérő halmazati szabályok (is) vonatkoztak. Vö. Schultheisz Emil: *A katonai büntetőtörvény zsebkönyve*. Budapest: Politzer Zsigmond és fia, 1943, 81., lásd továbbá a 46. lábjegyzetet. Schultheisz legjelentősebb egység-halmazati munkája: Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, 1956. Munkásságához lásd Nagy Ferenc: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2013, 84-85., 172-173. Ugyancsak nem szólt egyébként a katonai büntetőjog egység-többség tani kérdéseiről részletesen a korábbi szegedi egyetemi tanár, Heller Erik vonatkozó munkájának bűncselekménytani részében. Lásd Heller Erik: *A magyar katonai büntetőjog általános tanai*. Szeged: Szerzői kiadás, 1937, 7-18.

¹⁰ Lásd Ambrus István: *A hivatalos személy elleni erőszak rendbeliségének kérdéséhez*. In *Magyar Jog*, 2013/6, 321-329., Ambrus István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető

(Btk. 310. §) rendbelisége kapcsán régtől fogva érvényesített azon felfogásának helyességét, amely az egységes hatósági eljárás keretében fellépő több hivatalos személy sérelmére történő elkövetés esetén a hivatalos személyek számától függetlenül, bűnhalmazat helyett egy rendbeli bűncselekményt lát megvalósulni (BKv 8., volt BK 8.). Ugyanez a gyakorlat érvényesül a *közfeladatot ellátó személy elleni erőszak* (Btk. 311. §) viszonylatában is (amelynek passzív alanya a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája is lehet¹¹). A joggyakorlatban érvényesülő felfogás helyességét különösen vitathatóvá teszi egy katonai bűncselekmény kapcsán érvényesülő ellentétes megoldás.

1.2. Az *előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak* (Btk. 445. §) vonatkozásában a BKv 49. (volt BK 138.) szerint „több előljáró vagy szolgálati közeg sérelmére elkövetett erőszak, illetve szolgálati tekintély megsértése a *sértettek számának megfelelően halmazatot valósít meg*”. A kollégiumi vélemény indokolásában a Legfelsőbb Bíróság azzal okolta meg álláspontját, hogy ez „a magatartás az élet, a testi épség, az egészség, illetve az emberi méltóság sérelme folytán a függelmet, tehát a fegyveres erők és a fegyveres szervek szolgálati rendjét és fegyelmét is támadja, miáltal nagyobb a társadalomra veszélyessége. A *közvetlen elkövetési tárgy* azonban az érintett előljáró, a szolgálatban levő feljebbvaló, őr vagy más szolgálati közeg személye, illetve emberi méltósága, következésképp *az érintett személyt a cselekmény sértettjének kell tekinteni*. Ebből eredően viszont a cselekményt – a *személy elleni bűncselekményekhez hasonlóan* – *annyi rendbelinek* kell minősíteni, *ahány sértett* ellen irányult” (kiemelések tőlem: A. I.).

A BKv sajnálatos módon még csak utalást sem tesz a hivatalos személy elleni erőszakkal kapcsolatos, homlokegyenest eltérő gyakorlatról, illetve arról, hogy annak milyen alapja van. Éspedig annak ellenére hallgat erről, hogy idézett okfejtése a

Eljárásjogi Tanszék, 2014, 66-79. [A továbbiakban: Ambrus István i.m. 2014a], Ambrus István: *Egység-halmazat és az új Btk. Esély az elhatárolás egységesítésére?* In Mészáros Adám (szerk.) i.m. 2014, 19-22.

¹¹ Vö. Btk. 459. § (1) bekezdés 12. a) pont

hivatalos személy elleni erőszak (valamint az utaló diszpozíciós jelleg folytán a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak) tényállására is aggálytalanul ráilleszthető, a rendbeliséget determináló *közvetlen elkövetési tárgy* ugyanis e bűncselekmény esetében is az a személy, aki ellen az erőszakos magatartást tanúsítja az elkövető, illetve az ő emberi méltósága sérülhet. A sértett¹² tehát mindkét bűncselekmény vonatkozásában a tényállásban megjelölt személy (az előjáró, illetve a hivatalos személy), amit utóbbi kapcsán a Btk. miniszteri Indokolása is megerősít: „[a] hivatalos személy elleni erőszak büntette *közvetlenül* a jogszerű eljárást teljesítő *hivatalos személyt sérti*, azonban ezen keresztül az államapparátus működését zavarja meg. *A bűncselekmény sértettje a hivatalos személy*” (kiemelés tőlem: A. I.).¹³

1.3. Csak látszólag beszédesebb a fenti ellentmondás kapcsán egy korábbi jogeset indokolása, amelyben a jogerős döntést hozó bíróság két rendbeli előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszakot állapított meg azon sorkatona elkövető terhére, aki előbb egy alegységügyeletes-helyettesi szolgálatban levő honvédot, majd rövidesen egy ugyanott szolgálatos tizedest is bántalmazott.¹⁴ Az első fokú döntés megváltoztatásakor – amely a bűncselekményt egy rendbeliként értékelte – a jogerős határozatot meghozó LB ügy fogalmazott, hogy az első fokon eljáró bíróság katonai tanácsa „*tévedett [...], amikor arra a jogi álláspontra helyezkedve, hogy az egyidőben azonos szolgálati feladatot ellátó, a vádlott alegységéhez tartozó két sértett bántalmazása a sértettek számától függetlenül egységet alkot, a cselekményeket 1 rendbelinek minősítette*”. Az indokolás a korabeli BK 138. szó szerinti idézését követően

¹² A sértett fogalmát ugyan nem a Btk., hanem a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 51. § (1) bekezdése határozza meg, a joggyakorlat azonban az eljárásjogi definíciót a büntető anyagi jogi szabályok alkalmazásakor is irányadónak tekinti. Lásd például BKv 36., BH2005. 92.

¹³ A 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása. Részletes Indokolás a 310. §-hoz. 404. Forrás: <http://www.parlament.hu/irom39/06958/06958.pdf>

¹⁴ BH1994. 353.

érdemben annyit állapít még meg, hogy „a BK 8. és BK 138. sz. (KK 10. sz.) állásfoglalások iránymutatásai egymás mellett hosszabb ideje irányadóak a bírói gyakorlatban. A BK 138. sz. állásfoglalásból kitűnően *a katonai életviszonyok a polgári életviszonyoktól eltérő megítélést igényelnek*. Így a katonai függelmi viszonyok alá nem tartozó elkövetők tekintetében a BK 8. sz. állásfoglalásnak megfelelően kialakult bírói gyakorlat az előjáró elleni erőszak megítélésénél nem lehet irányadó” (kiemelés tőlem: A. I.).

Nem vitatható, hogy a katonai és a polgári életviszonyok különbözősége bizonyos vonatkozásokban eltérő büntetőjogi megítélésüket igényelheti. Ez az alapja például annak, hogy egyes speciális bűncselekményeket tettesként csak katonák követhetnek el. A bűncselekmények rendbelisége azonban olyan büntető anyagi jogi – közelebről minősítési/felelősségtani¹⁵ – kérdés, amelyet a lehető legegységesebb elvek alapján érdemes megválaszolni. A katonai és polgári életviszonyok különbözőségének tehát – helyes felfogás szerint – semmilyen dogmatikai kihatást nem gyakorolhat két hasonló szövegezésű – és egyébként a különös visszaesés

¹⁵ Megjegyezhető, hogy mind a múltban, mind a legutóbbi időszakban megjelentek olyan jogirodalmi állásfoglalások, amelyek az egység-többség kérdését – az uralkodó felfogástól eltérően – büntetékiszabási problémaként kezelték. Így korábban Rácz György: *A bűnhalmazat megállapításának mellőzéséről*. In *Magyar Jog*, 1962/10, 434., Halász Sándor: *A látszólagos halmazatról*. In *Magyar Jog*, 1966/8, 337. A recens szerzők közül: Wiener A. Imre (szerk. és társszerző): *Büntetőjog Általános Rész*. Budapest: KJK-KERSZÖV, 2003, 56., Gál Attila: *Néhány büntetékiszabást érintő kérdés és az új Btk*. In Nagy Ferenc (szerk.): *Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapjára*. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány, 2006, 59., Ligeti Katalin: *Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének koncepciója*. In *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1, 47. A helyes állásponthoz lásd Földvári József: *A halmazat törvényi szabályozásáról*. In *Magyar Jog*, 1970/11, 646., Berkes György – László Jenő: *A bűncselekmény és a büntetőjogi felelősség*. In *Magyar Jog*, 1977/5, 392., valamint Ambrus István i.m. 2014a, 235.

szempontjából is általában hasonló jellegűnek tekintett¹⁶ – bűncselekményi tényállás halmazati megítélésére. Erre tekintettel álláspontom szerint helyesebb és egységesebb joggyakorlat kialakítására vezetne, ha minden olyan bűncselekmény kapcsán, amelynek van természetes (vagy adott esetben jogi) személy sértettje,¹⁷ az a felfogás válna uralkodóvá, amely az ő számuktól tenné függővé az adott deliktum rendbeliséget.

3. Törvényi egységi formák a katonai büntetőjogban

A törvényi egység jogintézményét a jogirodalom a természetes egység kategóriájával szokta szembeállítani. A bűncselekményi egység e két kategóriája¹⁸ kapcsán az elhatároló ismérvet pedig többnyire az jelenti, hogy míg utóbbi a laikus szemlélő számára is egyértelműen egy bűncselekményként jelentkezik,¹⁹ addig a törvényi

¹⁶ BH1981. 5. A különös visszaeső fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. a) pontja határozza meg.

¹⁷ A magyar büntetőjogban nemritkán fordulnak elő olyan bűncselekmények, amelyek tényállása sértettet (passzív alanyt) nem határoz meg, amely körülménynek értelemszerű folyamánya, hogy a rendbeliség megállapításához e deliktumok kapcsán más rendezőelveket kell kidolgozni és értékesíteni. Ilyen bűncselekmény például a kitarottság (Btk. 202. §), a garázdaság (Btk. 339. §), az orgazdaság (Btk. 379. §), valamint a legújabb bírói gyakorlat szerint a hamis vád (Btk. 268-270. §). Utóbbihoz a judikatúrából lásd EBH2011. 2031., meggyőző kritikájához Bejcziné Gulyás Cecília: *Az EBH2011. 2031. számú legfelsőbb bírósági döntés margójára – Sértett-e a hamis vád passzív alanya?* In *Magyar Jog*, 2012/5. 302-307.

¹⁸ A korábbi szakirodalom a bűncselekményi egység harmadik eseteként a bírói (más szerzőknél jogi vagy praktikus) egységet nevesítette és alatta szinte kizárólagosan a folytatólagos bűncselekményt értette. A folytatólagosság legáldefiníciójának [lásd régi Btk. 12. § (2) bekezdés] megalkotása óta azonban ez a kategória kiüresedett. Vö. Ambrus István i.m. 2014a, 86-87.

¹⁹ Így például Hacker Ervin: *A magyar büntetőjog tankönyve. Általános Rész.* Miskolc: Ludvig István, 1936, 239., Schultheisz Emil: *A*

egység a törvény produktuma, amely kapcsán a jogalkotó a közgondolkodás szerint (általában) több természetes egységet alkotó részcelekményekből mesterséges egységi konstrukciót hoz létre.²⁰

2.1. A törvényi egység legekleatásabb és a joggyakorlatban is legjelentékenyebb példája a magyar büntetőjogban²¹ a *folytatólagos*

bűncselekmény tana. Debrecen: Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, 1948, 129. A recens német kommentárirodalomban Schönke, Adolf – Schröder, Horst (szerk.): *Strafgesetzbuch Kommentar.* München: C.H. Beck, 2006, 802. Kiemelhető, hogy egyes szerzők nem látnak kimutatható kapcsolatot a közfelfogás és a természetes egység kategóriája között, azt tisztán jogi fogalomalkotás eredményének tekintik és elnevezését is többnyire csak hagyományörzésből tartják fenn. Vö. Békés Imre – Szalma László: *Magyar Büntetőjog I. Általános Rész.* Budapest: BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1973, 304. és Blaskó Béla: *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Budapest: Rejtjel, 2002, 349. A kérdéshez részletesen lásd továbbá Ambrus István i.m. 2014a, 27-31.

²⁰ Helyes álláspont szerint a törvényi egység alkotóelemei – főszabályként – magukban is bűncselekményként értékelendők, kivételesen azonban önmagukban szabálysértésként is minősülhetnek, mint például azon betöréses lopás [Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont bc) alpont] esetében, amelynél sem a rongálási kár, sem az eltulajdonított dolog értéke nem haladja meg a szabálysértési értéket [jelenleg 50.000,-Ft, lásd Btk. 459. § (6) bekezdés a) pont és a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) 177. § (1) bekezdés]. Egy büntetőjogilag (vagy a szabálysértési jog szempontjából) önmagában indifferens magatartásnak egyazon tényálláson belül egy önmagában is bűncselekményt megvalósító részcelekménnyel történő összekapcsolása azonban nem hoz létre törvényi egységet. Az erőszakos nemi bűncselekmények kapcsán ellentétesen Heller Erik: *A magyar büntetőjog tankönyve.* Szeged: Szent István Társulat, 1931, 319., Schultheisz Emil i.m. 1948, 32. Mivel azonban ezen deliktumok [ma alapvetően a szexuális kényszerítés (Btk. 196. §) és a szexuális erőszak (Btk. 197. §)] célcelekménye [a szexuális cselekmény, Btk. 459. § (1) bekezdés 27. pont] önmagában nem büntetendő magatartás, itt halmazatot kizáró törvényi egységi konstrukcióról valójában nincs szó.

²¹ Kiemelhető, hogy a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság Büntető Nagytanácsának 1994. május 3. napján meghozott döntése (BGHSt 40, 138

bűncselekmény (delictum continuatum), amely a Btk. 6. § (2) bekezdése szerint akkor forog fenn, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközönként, többször követ el.²²

2.1.1. A katonai büntető ítélkezés köréből példaként említhetők a Legfelsőbb Bíróság azon eseti döntései, amelyek szerint a *parancs iránti engedetlenség* (Btk. 444. §) folytatólagosan elkövetett akkor is, ha az egyes megszegett parancsok más-más előjáróktól származnak. A legfőbb bírói fórum szerint ennek mindössze annyi a feltétele, hogy a különböző előjáróktól származó parancsok azonos tartalmúak legyenek, vagy ha tartalmuk eltérő ugyan, akkor legalábbis azonos célt szolgáljanak.²³ Az idézett döntéseknek a folytatólagosság kapcsán elfoglalt felfogása *in abstracto*

ff.) a német joggyakorlatból a náluk addig szokásjogi úton érvényesült folytatólagosság intézményét lényegében kiiktatta, amely értelemszerűen a katonai deliktumokra is irányadó. Vö. Gropp, Walter: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Berlin et al.: Springer, 2001, 511-512. Frister, Helmut: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. München: Verlag C.H. Beck, 2008, 427. és Kühn, Kristian: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. München: Verlag Franz Vahlen, 2008, 779. A recens német jogirodalom ennek ellenére általában kimerítően – de a gyakorlathoz hasonlóan kritikusan – foglalkozik a folytatólagosság problémájával. Lásd Roxin, Claus: *Strafrecht Allgemeiner Teil. Band II. Besondere Erscheinungsformen der Strafrecht*. München: Verlag C.H. Beck, 2003, 872-878. Érdekesként említhető, hogy az 1878. évi V. tc. (a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről, a továbbiakban: Csemegi-kódex) időszakában hazánkban is voltak olyan szerzők, akik elvi síkon tagadták a folytatólagosság egységet konstruáló hatását. Lásd Heil Fausztin: *Büntetőjogi tanulmányok. Első kötet*. Budapest: Jogállam, 1911, 308., Lukács Adolf: *Előadási jegyzetek az anyagi büntetőjog általános részéből*. Kolozsvár: Lepage Lajos, 1914, 125. Miután a régi Btk. a folytatólagos bűncselekményt – a halmazat kivételeként – törvényi szinten is deklarálta, e kérdés jogtörténeti jelentőségűvé vált. Lásd a 18. lábjegyzetet is.

²² A jogintézmény részletes elemzéséhez lásd Ambrus István i.m. 2014a, 88-152.

²³ BH1982. 360., 1983. 351.

helyeselhető. A katonai előjárók e bűncselekménynek ugyanis nem sértettjei, a vonatkozó bírói gyakorlat szerint pedig a tényállásban írt, sértettnek nem tekinthető személyek számának a bűncselekmény rendbeliségére nem lehet kihatása.²⁴ Abban is egységes továbbá a joggyakorlat, hogy a sértettel nem rendelkező bűncselekmények is elkövethetők folytatólágosan, azzal, hogy vonatkozásukban a folytatólágosság megállapításához egyébként elengedhetetlen „*azonos sértett*” követelménye tárgyaltan.²⁵

Amennyiben azonban az idézett döntések történeti tényállását *in concreto*, a folytatólágosság kapcsán napjainkban érvényesülő gyakorlati tendenciákat is figyelembe véve tesszük vizsgálat tárgyává, a fentiekől eltérő minősítésre juthatunk. Az egyik idézett jogeset szerint²⁶ ugyanis a honvéd vádlott 24 órás készenléti szolgálata alatt előbb a váltásparancsnok szakaszvezetőnek takarítási munka elvégzésére vonatkozó parancsát nem teljesítette, majd ugyanezen szolgálat alatt a hadnagy rendfokozatú ügyeletes tiszt ez irányú parancsának végrehajtását is megtagadta. Hasonlóan szoros tér- és időbeli közelségben nem teljesítette a más-más előjárójáról kapott parancsait az 1983-ból származó eset vádlottja. A korábbi gyakorlat tehát az ilyen és a hozzá hasonló esetekben aggálytalanul folytatólágosan elkövettként minősítette a bűncselekményt.²⁷ Napjaink bírói gyakorlata azonban egyre inkább a természetes egység kategóriája tágításának irányába halad, ezáltal a folytatólágosságtól hódítva el területeket.²⁸ Eme körülményre

²⁴ Lásd 17. lábjegyzet

²⁵ Vö. BKv 36., BH2005. 92.

²⁶ BH1982. 360.

²⁷ Lásd például B. törv. V. 1923/1954. sz. In Molnár László és munkaközösége: *Büntető ítélkezési gyakorlat*. Budapest: KJK, 1958, 562.

²⁸ Így a korábbiakkal szemben ma már természetes egységet és nem folytatólágosságot lát a joggyakorlat például az ittas járművezetés vétségének [Btk. 236. § (1) bekezdés] olyan formában történő megvalósulásakor, amikor az elkövető rendőri igazoltatását követő „ráívás” után ismét volán mögé ül. Ugyancsak természetes egységként értékelendő a lopás például abban az esetben, ha az elkövető például 1 órával a korábbi

tekintettel tehát megalapozott lehet az az állásfoglalás, amely a parancs iránti engedetlenség bűncselekményének az idézett történeti tényállás szerinti lefolyása esetén a folytatólagosság megállapítását mellőzve természetes (bűncselekményi) egységet állapítana meg.²⁹

2.1.2. Érdekes érveléssel következtetett az „*egységes elhatározás*” hiányára és ezért mellőzte a folytatólagos bűncselekmény megállapítását a Legfelsőbb Bíróság a *kibúvás a szolgálat alól* (Btk. 436. §) bűncselekménye kapcsán. A vonatkozó történeti tényállás szerint az I. és II. rendű vádlott 43, illetve 55 alkalommal távozott el alakulatától tanfolyam-látogatás címén, valójában azonban a tanfolyamon nem vettek részt, arra nem is jelentkeztek. A bíróság szerint „az előjáró a tanfolyamra való beiratkozást azzal engedélyezte, hogy a vádlottaknak minden alkalommal külön engedélyt kell kérniük az azon való megjelenésre. A kérelem előterjesztése pedig függött a vádlottak szolgálati elfoglaltságától, az engedély megadása ezen túlmenően az érdemességtől is. Végeredményben tehát a saját körülményeikre, szolgálati és egyéb elfoglaltságra is tekintettel, ezeket is értékelve, minden alkalommal elő kellett terjeszteni kérelmüket. Előtte pedig nyilvánvalóan a kérelem előterjesztésére nézve akaratelhatározásra jutni. Ilyen módon tehát az egységes akaratelhatározás valamennyi jogtalan távollétre nem állapítható meg”.³⁰

Álláspontom szerint a bíróság gondolatmenete vitatható, lévén az a körülmény, hogy az egyes részselekmények elkövetését megelőzően az elkövetőnek bizonyos akadályokat le kell győznie, az elhatározás egységességét nem feltétlenül szünteti meg. Így például abban az esetben, ha a tolvaj az első lopási cselekménye alkalmával a nyitott ajtón keresztül jut be a kiszemelt házba, másodízben már egy lakatot is el kell távolítania ahhoz, hogy bemenjen, végül harmadik

lopási cselekményét követően visszatér ugyanabba az üzletbe további értékeket eltulajdonítani. E tendenciához lásd Ambrus István i.m. 2014a, 46-54., a gyakorlatból BH1988. 59., 1992. 155

²⁹ Érdekességként megemlíthető, hogy a BH1982. 360. szám alatt közzétett eset kapcsán így járt el elsőfokú bíróság is.

³⁰ BH1987. 294.

alkalommal, a sértett óvintézkedései miatt, riasztót kell hatástalanítani, illetve egy biztonsági ajtót is kénytelen feltörni a bejutáshoz, a folytatólagosság aggálytalanul megállapítható lehet.³¹ Ugyancsak általában minden alkalommal újra és újra le kell győznie a sértett ellenállását például a rablás (Btk. 365. §) vagy az erőszakos nemi deliktumok elkövetőjének, ez azonban az elhatározás egységességét általában nem szakítja meg.³² Az egységes elhatározás ugyanis azon elkövetői tudattartalmat jelenti, amely tipikusan az első elkövetést megelőzően³³ annyit fogalmaz meg, hogy ahányszor csak lehet, el fogja követni az adott bűncselekményt.³⁴ Amennyiben tehát az idézett esetben a vádlottak elhatározása már az első „tanfolyamlátogatás” előtt az volt, hogy ahányszor csak módjukban áll, ki fognak bújni a szolgálat alól, elhatározásuk egységességéről lehet beszélni abban az esetben is, ha az egyes alkalmakat megelőzően külön-külön is engedélyt kellett kérniük az eltávozásra, annak megadásához mindannyiszor erőfeszítéseket kellett tenniük, stb.

Aláhúzza az itt vázolt felfogás helyességét az az eljárásjogi érv is, hogy – figyelemmel arra, hogy halmazati minősítés helyett a folytatólagosság megállapítása az esetek legnagyobb részében³⁵ az

³¹ BH1993. 72., 1994. 648.

³² A régi jogirodalomban ellentétesen Edvi Illés Károly: *A büntetőtörvénykönyv magyarázata. Első kötet.* Budapest: Révai Testvérek, 1894, 351. A helyes felfogáshoz lásd Finkey Ferenc: *Az egység és a többség tana: egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat.* Sárospatak: Szerzői kiadás (nyomtatta: Steinfeld Jenő), 1895, 86-87.

³³ Helyes felfogás szerint legkétségtelenebb az első részcselekmény elkövetése során meg kell fogalmazódnia az elkövetőben a további részcselekmények megvalósítására vonatkozó elhatározás. Vö. Ambrus István i.m. 2014a, 114.

³⁴ *A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény Indokolása.* In *Magyar Közlöny* 1978/92, 1112.

³⁵ Azt a napjaink hazai bírói gyakorlatából (lásd például BH2004. 270., 2010. 66.) is következő körülményt, hogy az érték szerint (is) minősülő deliktumok vonatkozásában a folytatólagosság – nagyszámú elkövetés esetén – az értékek összeadódása miatt az elkövető terhére is érvényesülhet, a jogállamiság szempontjából komoly hátránynak minősítette Roxin, Claus

elkövető felelősségét *enyhíti*³⁶ – kétség esetén, a Be. 4. § (2) bekezdésére is tekintettel, *in dubio pro reo* helyesebb lehet az egységes elhatározás meglétére, semmint annak hiányára következtetni. Egybecsengett az itt megállapítottakkal a Pécsi Ítéltábla azon ítéletbeli megállapítása, amely szerint „*a bírói gyakorlat az egységes akarát-elhatározást kiterjesztő módon értelmezi*”.³⁷ A vázolt esetben pedig nyilvánvaló, hogy I. és II. r. vádlottak 43, illetve 55 rendbeli, halmazatban álló bűncselekmény helyett jobban jártak volna a folytatólágosság megállapításával, ezért a perbíróóság megítélésével szemben ez utóbbi megoldás lett volna a dogmatikailag megalapozottabb döntés.

2.2. A korábbi jogirodalommal³⁸ egybehangzóan a törvényi egység egy további eseteként említhető, ún. *összefoglalt bűncselekményt* (delictum complexum)³⁹ képez a katonai deliktumok körében a több alárendelt sérelmére elkövetett *alárendelt megsértése* [Btk. 449. § (2) bekezdés d) pont]. E minősített eset érdekessége, hogy realizálható egyetlen cselekménnyel is, amikor a törvényi egység megállapítására az alaki halmazat⁴⁰ helyett kerül sor (amikor például az előljáró egyetlen kifejezéssel, több alárendeltjét egyidejűleg sérti meg emberi méltóságában). Ugyanígy megállapítható több cselekménnyel történő elkövetés esetén is, ilyenkor az összefoglalt bűncselekmény az

i.m. 2003, 879. Hasonlóan Wessels, Johannes: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1994, 234.

³⁶ A németeknél így Jescheck, Hans-Heinrich – Weigend, Thomas: *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker&Humblot, 1996, 716. Nálunk például Balogh Jenő: *A folytonos és a folytatólágos bűncselekvény tana*. Budapest: Franklin-társulat, 1885, 16. és Finkey Ferenc i.m. 1895, 61.

³⁷ Pécsi Ítéltábla Bf.II.87/2010/6. sz.

³⁸ Kádár Miklós – Kálmán György: *A büntetőjog általános tanai*. Budapest: KJK, 1966, 618.

³⁹ Fogalmát és elemzését lásd Ambrus István i.m. 2014, 162-167.

⁴⁰ Az alaki és anyagi halmazat megkülönböztetéséhez lásd különösen a 46. lábjegyzetet.

anyagi halmazat helyébe lép (amikor az előjáró egyik nap az egyik, másik nap a másik alárendeltjét sérti meg).⁴¹

A joggyakorlatból kiemelhető, hogy a Somogyi Megyei Bíróság Katonai Tanácsa egy eseti döntésében az alárendelt megsértése több alárendelt sérelmére elkövetett minősített esetének megállapíthatóságához azt a – nyilvánvalóan a folytatólagos bűncselekmény definíciójából „kölcsonzott” – *többletkövetelményt* fűzte, hogy az egyes elkövetésekre *rövid időközökben* kell, hogy sor kerüljön.⁴² Ez a felfogás azonban indokolatlanul összemossa a folytatólagos és az összefoglalt bűncselekmény fogalmi kellékeit. Az összefoglalt bűncselekményi jelleg természetszerű lényege ugyanis abban áll, hogy a halmazati büntetésnél súlyosabb jogkövetkezmény alkalmazhatósága érdekében, a térben és időben egymástól adott esetben akár teljesen független elkövetések viszonylatában is egy bűncselekményt lehet csak megállapítani. Erre például szolgálhat az az eset, amikor az elkövető teljesen eltérő motívumokból 2006-ban, 2010-ben és 2014-ben is embert öl, és cselekményeit egy eljárásban bírálják el.⁴³ Két elkövetés között egy több éves „kihagyás” rövidnek semmiképpen nem mondható, az összefoglalt bűncselekmény megállapítását azonban nem gátolhatja. Ezt a helyes felfogást juttatta

⁴¹ Eme katonai büntetőjogból származó példára figyelemmel általános érvennyel nem osztható tehát Békés Imre azon véleménye, amely szerint „[a]z összefoglalt bűncselekmény külön-külön is önálló deliktumnak minősülő törvényi tényállásokat foglal egybe együttes megvalósulásuk esetére, ezért *nem az alaki, hanem az anyagi halmazattal szemben érvényesül*” (kiemelés tőlem: A. I.). Lásd Békés Imre: *A bűncselekmény és az elkövető*. In László Jenő (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata. I. kötet*. Budapest: KJK, 1986, 41.

⁴² Somogy Megyei Bíróság Katonai Tanácsa Kb.II.32/2008/39. sz.

⁴³ Ilyenkor ti. a Btk. 160. § (2) bekezdés f) pontja szerinti több ember sérelmére elkövetett emberölés büntette valósul meg. Vö. Nagy Ferenc – Vida Mihály: *A személy elleni bűncselekmények (Btk. XII. Fejezet)*. In Nagy Ferenc (szerk.): *A magyar büntetőjog különös része*. Budapest: Korona, 2005, 90. A joggyakorlatból például Szegedi Ítéltábla Bf.II.390/2009/17., a Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.73/2010/17. és a Pécsi Ítéltábla Bf.II.16/2011/7. sz. ítéletek.

érvényre egyébként az idézett ügyben jogerős döntést hozó Legfelsőbb Bíróság is.⁴⁴

4. Látszólagos halmazat a katonai büntetőjogban

Látszólagos halmazat alatt – amely helyes felfogás szerint nem a bűnhalmazat [Btk. 6. § (1) bekezdés] egyik formája, hanem bűncselekményi egység – azt az esetet értjük, amikor az elkövető egy vagy több cselekménye beleillik ugyan kettő vagy több tényállás keretei közé, jogértelmezéssel azonban kimutatható, hogy az egyik bűncselekmény megállapítása a többi felhívhatóságát – a kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel – kizárja.⁴⁵

Megjegyezhető, hogy a hazai, egyszerűsítő definícióval szemben a gondos és megalapozott fogalomalkotásra mindenkor ügyelő német jogirodalom a magyarnál lényegesen cizelláltabb határvonalat húz alaki és anyagi halmazat között.⁴⁶ Miután azonban e bonyolult kérdés bemutatása külön (általános részi) tanulmány tárgyát⁴⁷ kell, hogy képezze, az alábbiakban a hazai jogirodalomban

⁴⁴ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.810/2010/6. sz.

⁴⁵ A jogintézményhez részletesen lásd Ambrus István i.m. 2014a, 233-290.

⁴⁶ Lásd például Jakobs, Günther: *Strafrecht Allgemeiner Teil*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 1993, 907-914., Puppe, Ingeborg: *Die Erfolgseinheit, eine verkappte Form der Idealkonkurrenz. Das Problem der Erfolgsidentität bei Tatmehrheit i.S. Der h.L.* In *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 2007/6, 254-259., Wessels, Johannes i.m. 1994, 234-236., Roxin, Claus i.m. 2003, 817-833., Frister, Helmut i.m. 2008, 421-423. A német StGB 52-53. §-ai egyébként a Csemegi-kódex 95-96. §-aihoz hasonlóan differenciálnak jogkövetkezményi szempontból a halmazat két fő formája között. Érdekességgént megemlíthető, hogy a katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1930. évi II. törvény cikk 55. §-a – büntettnek, vétségnek vagy kihágásnak katonai fegyelmi kihágással való halmazata esetén – az egyébként irányadó aszperáció helyett az abszorpció elvét rendelte alkalmazni. Vö. Schultheisz Emil i.m. 1943, 81.

⁴⁷ Különös részi témakör kapcsán, röviden foglalkoztunk a kérdéssel egy Deák Zoltánnal közös cikkünkben. Lásd Ambrus István – Deák Zoltán: A

bevett felosztást (egy cselekmény = alaki halmazat, több cselekmény = anyagi halmazat) alkalmazom.

3.1. A látszólagos *alaki* halmazat körében két bűncselekmény, a *szolgálati visszaélés* (Btk. 441. §) és a *kötelességszegés szolgálatban* (Btk. 438. §) témára vetített kérdéseit vesszük szemügyre.

3.1.1. *Korda György* már egy 1967-ből származó cikkében⁴⁸ rámutatott arra, hogy attól kezdődően, hogy a rendőröket büntetőjogi szempontból katonának kellett tekinteni, a joggyakorlatban sok bizonytalanság merült fel a hivatali deliktumok és a *szolgálati hatalommal visszaélés*⁴⁹ találkozásokor. Ennek nyilvánvalóan az volt az oka, hogy a hivatkozott katonai bűncselekmény célzata (jogtalan előny, jogtalan hátrány)⁵⁰ lényegében egybeesett a hivatali visszaélés célzatával és az elkövetési magatartások is sokszor átfedést mutattak. Ugyancsak problémát okozott adott esetben a szolgálati visszaélés elhatárolása más katonai deliktumoktól. Nincs ez másként a szolgálati hatalommal visszaélés szabályozási utódának tekinthető szolgálati visszaélés esetében sem. Tekintettel azonban arra, hogy e tényállást a jogalkotó már ún. *szubszidiaritási klauzulával*⁵¹ is

Kecskeméti Városi Bíróság ítélete a dolog megtartásával elkövetett rablásról. A tetten ért tolvaj által alkalmazott kompulzív erőszak (vagy nem minősített fenyegetés) esetén zsarolás és lopás valóságos halmazata. In *Jogesetek Magyarázata*, 2013/1, 37-38.

⁴⁸ *Korda György: Egység és halmazat a hivatali büntettek körében.* In *Magyar Jog*, 1967/12, 722.

⁴⁹ A katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1948. évi LXII. törvény 85. §

⁵⁰ BH1994. 585.

⁵¹ Egység-többség tani monográfiám rendszerében a szubszidiaritást – az uralkodó csoportosítástól eltérően – nem látszólagos alaki halmazati kategóriának, hanem a törvényi egység egyik esetének tekintem, ezzel kifejezésre juttatva egyrészt azt, hogy az ún. hallgatóságos szubszidiaritás kategóriájának nincs létjogosultsága, másrészt azt, hogy a szubszidiaritási klauzulának a halmazati értékelést minden esetben indokolt lenne kizárnia. Lásd *Ambrus István i.m. 2014a, 221-232.* Jelen tanulmány keretében azonban a többségi álláspontra és a közmegegyezésre figyelemmel ebben a pontban tárgyalom a kategóriát.

ellátta⁵² („ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg”), az elhatárolás a 3 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekményektől ez alapján aggálytalanul megtehető. Így például az alárendelt megsértése büntettének súlyosabban minősülő esete [Btk. 449. § (3) bekezdés] háttérbe szoríthatja a szolgálati visszaélést.⁵³

Bonyolultabb azonban a halmazati probléma az ugyancsak legfeljebb 3 év szabadságvesztéssel vagy ennél enyhébben büntetendő bűncselekmények viszonylatában, mint amilyen például a *hivatali visszaélés* (Btk. 305. §) is. Ha ugyanis a BKv 34. azon elvét erre az esetre is alkalmazni kell, amely szerint a szubszidiaritási záradékkal ellátott bűncselekmény az ugyanolyan vagy enyhébb büntetéssel fenyegetett deliktumokkal valóságos alaki halmazatban áll, többszörös tényállásszerűség esetén a szolgálati visszaélést a hivatali visszaéléssel is halmazatban kellene megállapítani, lévén büntetési tételeik azonosak. A bírói gyakorlat azonban érthetően idegenkedik a szolgálati visszaélést megvalósító cselekmény kapcsán a valóságos alaki halmazat megállapításától. Az egyértelműen kétszeres értékelésre figyelemmel⁵⁴ az LB a közelmúltban kimondta,⁵⁵ hogy a szolgálati visszaélés mint egyébként szubszidiárius bűncselekmény az azonos büntetéssel fenyegetett deliktummal⁵⁶ való találkozása esetén a *specialitás* elve⁵⁷ alapján lép háttérbe.

⁵² Ezt egyébként már a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 330. §-a megtette, amit a régi és a jelenlegi Btk. is átvett.

⁵³ BH1988. 207., a büntetési tételek változásaira figyelemmel a BH-ban szereplő esethez képest, *mutatis mutandis* a hatályos joganyag szerint is helytálló példát hoztam.

⁵⁴ A szolgálati visszaélés és a hivatali visszaélés valóságos alaki halmazatba állítása az *argumentum ad absurdum* elvébe is ütközhet.

⁵⁵ BH2010. 179.

⁵⁶ A konkrét jogesetben a szolgálati visszaélés a *sikkasztással* (Btk. 372. §) konkurált, de az LB már a BH rendelkező részében megállapításait már valamennyi vagyoni elleni deliktumra vonatkoztatta. Erre tekintettel a

Az az álláspont általánosságban képviselhető, hogy abban az esetben, ha a többségi értékelés az egyik látszólagos halmazati (vagy törvényi egységi) kategória alapján nem küszöbölhető ki, akkor nincs akadálya annak, hogy erre valamely másik princípium alapján kerüljön sor.⁵⁸ Így ha a szubszidiaritás révén nem zárható ki a halmazat, elviekben megtehetjük ezt a specialitás elvének alkalmazásával. Az idézett döntésben szereplő bűncselekmények tényállási elemeinek összevetése alapján azonban egyértelműen megállapítható, hogy az esetre a specialitás „klasszikus” jogtudományi fogalma nem illeszthető rá, mivel a speciálisnak mondott tényállás nem fedti teljes egészében (vagy csak a konkrét életbeli esetben fedti) az általánost, azok tehát nem állnak a koncentrikus körök viszonyában. Ezért – bár mintegy kényszerűségből beszélhetünk e helyütt *tág értelemben vett specialitásról*⁵⁹ – a látszólagos halmazat dogmatikailag leginkább megalapozott feloldásához a BKv 34. elveinek elvetése lenne, vagyis ha a szubszidiárius bűncselekmény az ugyanolyan vagy enyhébb büntetéssel fenyegetett deliktumokat háttérbe léptethetné. Ennek megfontolása a katonai büntetőjogban annál is inkább aktuális lehet, mert a jogalkotó a Btk. 306. §-ában – a hivatali visszaélés mintájára – megalkotta a *közfeladati helyzettel visszaélés* tényállását, amelynek speciális tettese a közfeladatot ellátó személy, tehát a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája is lehet.⁶⁰

további absztrakció (és az elv más bűncselekményekkel való találkozás esetére történő átültetése) logikailag helytállónak látszik.

⁵⁷ A specialitás egység-többség tani jelentéséhez lásd Ambrus István i.m. 2014a, 240-245.

⁵⁸ A legújabb jogirodalomban így Gellér Balázs József: *Gondolatok a kettős értékelés tilalmáról és a látszólagos alaki halmazat feloldására szolgáló elvekről*. In Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2011, 226.

⁵⁹ Ehhez lásd Ambrus István i.m. 2014a, 244.

⁶⁰ Lásd 11. lábjegyzet

3.1.2. A) Érdekes halmazati probléma merülhet fel a kötelességszegés szolgálatban, valamint a *kábítószert birtoklása* (Btk. 178. §) relációjában, amely jelenleg arra tekintettel még aktuálisabb, hogy a Btk. ismét kifejezetten büntetni rendelte a kábítószert *fogyasztását* [Btk. 178. § (6) bekezdés I. fordulat] is. Ez a bűncselekményi változat ugyanis egyértelműen konkurál a szolgálatban kötelességszegés azon megvalósulási formájával, amely akkor valósul meg, ha a katona szolgálati ideje alatt kábítószert fogyaszt. A problémát itt is a vonatkozó kábítószert-bűncselekmény szubszidiárius jellege és a BKv 34. elvei jelentik. A szolgálatban kötelességszegés (alapesete) ugyanis mindössze 1, míg a kábítószert fogyasztása 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ezért az idézett bírósági állásfoglalás alapján halmazatuk a szubszidiaritás elve alapján nem lenne kiküszöbölhető. Szóba jöhetne a specialitás elvének alkalmazása, ennek révén azonban olyan következtetés állhatna elő, hogy *a katona privilegizált helyzetbe kerülne azáltal, hogy nem általában (magánemberként), hanem szolgálati ideje alatt fogyaszt kábítószert*. Ennek oka, hogy a két tényállás közül éppen az enyhébb büntetéssel fenyegetett szolgálatban kötelességszegés tényállása a gazdagabb, ekként speciálisabb és a két tényállás találkozása esetén elviekben megállapítandó. Nyilvánvalóan ellentétes lenne azonban a jogalkotói szándékkal, hogy a kábítószert-bűncselekmény tényállása által védelemben részesített értéken túl további jogi tárgyat (a katonai szolgálat zavartalanságához fűződő társadalmi érdeket) is sértő cselekmény enyhébb elbírálásban részesüljön, mint az azt nem támadó, (közönséges) kábítószert-bűncselekmény. Ezért – bár a helyzet egyértelmű és megnyugtató kiküszöböléséhez törvénymódosításra lenne szükség – álláspontom szerint a szolgálatban kábítószert fogyasztó katonát *de lege lata* nem a Btk. 438. §-a, hanem 178. § (6) bekezdése alapján indokolt felelősségre vonni.

B) A bírói gyakorlatban az 1990-es évek második fele óta uralkodónak tekinthető felfogás szerint a szubszidiaritás, illetve a „sántító” specialitás elve helyett a *konzumpció* viszonya teheti látszólagossá az alaki halmazatot a hivatali visszaélés és a

szolgálatban kötelességszegés együttes felmerülésekor.⁶¹ Ilyen esetekben kizárólag a súlyosabb hivatali bűncselekmény megállapításának van helye, amellyel szemben a – szűkebb térfogatú – katonai bűncselekmény háttérbe lép. Kiemelhető azonban, hogy egy korábbi eseti döntés még nem látta kizártnak a halmazati minősítést, amikor rendelkező részében kiemelte, hogy a „[f]ogdaőr rendőröknek a szolgálat ellátása során elkövetett hivatali bűncselekményével, illetve a közélet tisztasága elleni bűncselekményével bűnhalmazatban a szolgálatban kötelességszegést is meg kell állapítani, ha a fogdaszabályzat rendelkezéseit megszegte[ék]”.⁶²

3.2. A látszólagos *anyagi* halmazat körébe sorolható *beolvadás* (egyres szerzőknél összeolvadás)⁶³ példájaként a katonai büntetőjog gyakorlatában az az eseti döntés említhető, amely szerint a *szolgálati alóli kibúvás* büntetése (Btk. 436. §) beleolvad a *szolgálati feladat ellátása alóli kibúvás* vétsége (Btk. 439. §). Ennek feltétele, hogy a katona a kibúvásban megnyilvánuló magatartását egységes szándékkal és azonos indítóokból fakadóan tanúsítsa.⁶⁴ Itt a bíróság érvelése szerint a cselekmények hasonlóságára, a szándék egységességére és a jogi tárgy azonosságára figyelemmel e két bűncselekmény halmazata akkor is csupán látszólagos, ha az időbeli összefüggés némileg lazább (a jogesetben az elkövető valótlan indokkal nem tért vissza alakulatához, majd ugyanilyen okból kapott rendkívüli szabadságot, így a szolgálatot összesen több mint egy héten át nem látta el).

5. Összegzés

A jelen tanulmányban bemutatott bírósági döntések alapján összegzésként megállapítható, hogy a katonai büntető ítélezés

⁶¹ BH1998. 571., 2004. 449. I.

⁶² BH1994. 582.

⁶³ E kategóriához lásd Ambrus István i.m. 2014a, 259-267.

⁶⁴ BH1994. 238.

gyakorlata aktívan értékesíti az elméletben kimunkált, generálisan irányadó egység-halmazati tételeket. Egyes esetekben az általános büntető joggyakorlatban érvényesülő változási tendenciákat is figyelembe veszi (mint például az összefoglalt bűncselekmény példajaként a tanulmányban említett több alárendelt sérelmére elkövetett alárendelt megsértése esetében), más esetben a szemléletbeli változás megtörténte hosszabb időt vehet még igénybe (miként a folytatólágosság egyes ismérveinek katonai deliktumok vonatkozásában történő érvényesülése körében). Kiemelést igényel, hogy bizonyos kérdések kapcsán, bár az általános dogmatikai felfogás megváltoztatására a katonai büntetőbíróóságok értelemszerűen nem vállalkozhatnak (mint a BKv 34. kifogásolt elveinek kívánatos felülvizsgálatára), addig más vonatkozásban a korábbiakhoz képest első ránézésre szokatlanak tetsző, de – a kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel – a jelenben irányadó körülmények között képviselhető megoldásra juthatnak (erre talán a látszólagos alaki halmazat egyes esetei „felcserélhetőségére” vonatkozó legújabban megfogalmazott tanok szolgálhatnak a legjobb például). Végül bizonyos esetekben az állapítható meg, hogy az adott katonai deliktum vonatkozásában folytatott gyakorlatnak hasonló jellegű, ám nem katonai bűncselekményekre történő átültetése az egységes ítélkezési gyakorlat kialakítása szempontjából egyértelműen nyereségnek lenne tekinthető (így nemcsak az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak rendbeliségét lenne indokolt a sértettek száma szerint megállapítani, hanem például a hivatalos személy elleni erőszak és a közfeladatot ellátó személy elleni erőszakét is).